

27. 7. 2018

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Hromadné žaloby

Na počátku dubna 2018 byl Vládou projednán věcný záměr zákona o hromadných žalobách. Účelem zavedení tohoto zvláštního procesního nástroje v ČR má být zásadní úspora nákladů na straně žalobců i žalovaných a také na straně státu, který díky projednání v rámci hromadné žaloby odkládí všechny genericky totožné spory v rámci jednoho řízení. Věcný záměr připravený Ministerstvem spravedlnosti byl následován i Evropskou komisí, která připravila návrh nové směrnice, která se však s připravovanou českou úpravou podstatně rozchází.

Hromadné žaloby jsou nástrojem efektivní obrany i pro skupiny osob, které by jinak své nároky ani neuplatňovaly, a to z velmi prostých důvodů, neboť individuální nároky jednotlivých účastníků jsou bagatelní a tito nechtějí nést nejen finanční, ale i časové náklady na vedení samostatného sporu. Případná kumulace těchto individuálních nároků však následně může představovat mimořádný předmět sporu.

Česká legislativa

Koncept hromadných žalob vychází v zásadě ze dvou základních modelů, a to modelu *opt-in*, kdy se jednotlivé individuální osoby účastní řízení pouze v případě, že aktivně k věci přidají a modelu *opt-out*, kdy se účastníky stávají všechny osoby, které mají obdobný právní nárok v totožné věci. Věcný návrh zákona o hromadných žalobách pak preferuje *opt-out* režim, jakkoliv se věnuje obsáhle oběma možnostem implementace. Ani v režimu *opt-out* však nebude kdokoliv nucen se řízení proti své vůli účastnit. Nicméně jeho účast je založena na konkludentním souhlasu, kdy naopak neúčast bude podmíněna aktivním vystoupením z řízení.

Praktickou stránkou každého takového sporu však bude možnost omezení uplatnění práv každým účastníkem individuálně. Zejména v případech, kde by byly desítky či snad stovky osob na straně žalobce, je individuální výkon práv žalobce v rámci jednoho řízení nemyslitelný až nemožný. Omezení práv jednotlivce ve prospěch celé skupiny tak je zjevnou podmínkou samotného efektivního fungování tohoto nástroje.

Řízení pak má být rozděleno do dvou samostatných částí. První částí bude tzv. certifikace, kde dojde k posouzení splnění procesních podmínek pro podání hromadné žaloby. Certifikace tedy má sloužit jako pojistka proti zneužití tohoto institutu. Výsledkem certifikačního řízení bude samostatné soudní rozhodnutí, které však nebude jakkoliv posuzovat samotný předmět sporu. Předmětem certifikačního řízení však bude posouzení základních předpokladů pro další vedení řízení, např. zda je žalován odpovědný subjekt s ohledem na uplatňovaný nárok. Navazovat bude pak samostatní nalézací řízení. Z důvodu značných specifíků charakteristických pro kolektivní řízení a pro jeho složitost se předpokládá, že řízení budou probíhat před krajskými soudy nebo jinými k tomu speciálně určenými soudy (např. vybrané krajské soudy, vybrané okresní soudy).

Velmi důležité bude i uveřejňování právě probíhajících sporů, a to zejména s ohledem na naplnění

požadavku práva na spravedlivý proces. Veřejnost, tj. možní účastníci řízení musí být informováni o probíhajícím řízení. Nicméně i před zahájením samotného certifikačního řízení je žádoucí, aby byl identifikován předpokládaný okruh účastníků i jejich případných nároků. Pokud je předmětem certifikace posouzení možnosti hromadnou žalobu vůbec podat, je jednou ze základních podmínek i posouzení okruhu účastníků a jejich případných nároků. V tomto případě však aktivita bude spočívat na organizátorovi řízení. Současné zkušenosti z fungování informování v rámci hromadných komunikačních kanálů ukazují, že se jedná o teoretický problém. Již i v ČR je znám příklad z oblasti posuzování nároků za poplatky v rámci úvěrového a hypotečního financování, kdy si informace o probíhajících úkonech našla širokou základnu z řad jednotlivých fyzických osob. Pokud soud vydá kladné certifikační usnesení, má z jeho strany dojít k uveřejnění informací o probíhajícím sporu na k tomu zřízeném centrálním místě. O dalších vhodných způsobech uveřejnění pak může rozhodnout soud v certifikačním rozhodnutí. Všechny náklady, které správce skupiny, člen skupiny či spolek, potažmo jimi pověřený advokát, s uveřejňováním měly, budou náklady, jejichž náhradu bude možné na konci řízení požadovat od žalovaného.

Zástupcem skupiny je osoba, která v případě opt-in bude mít možnost vystupovat též v roli žalobce a v případě opt-out bude možné svůj nárok uplatnit prostřednictvím správce skupiny. Postavení ostatních členů skupiny, kteří nestojí za podanou žalobou, bude specifické. Ostatní účastníci sice budou ex lege účastníky řízení, neboť předmětem projednání bude také jejich nárok, se soudem budou nicméně moci komunikovat pouze prostřednictvím správce skupiny (či jiného procesního zástupce). Toto opatření je zcela nezbytné, neboť bez něj si lze jen obtížně představit efektivitu řízení.

Konečně je třeba zdůraznit, že je současně navrhováno povinné zastoupení advokátem (není-li správce sám advokátem).

Evropská legislativa

Projednání vládního návrhu o hromadných žalobách bylo jen o několik dní následováno návrhem nové politiky pro spotřebitele, kterou připravila Evropské komise. Součástí této politiky je i návrh směrnice o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a o zrušení směrnice 2009/22/ES (dále jen „Směrnice“). Obsah návrhu Směrnice se v několika zásadních bodech rozchází s připravovanou českou cestou.

Ta předpokládá, že pravomoc podávat hromadné žaloby jménem spotřebitelů budou mít pouze kvalifikované subjekty. Takovými subjekty mají být například spotřebitelské organizace nebo neziskové organizace, které musejí být řádně založeny, jejich účelem nesmí být zisk a musejí mít oprávněný zájem na zajišťování dodržování příslušného práva EU. V případě žalob na kolektivní náhradu škody by kvalifikované subjekty musely také soudům nebo správním orgánům prokazovat svou finanční způsobilost a původ svých financí používaných pro účely dané žaloby. Je tedy zjevné, že takovým subjektem nebude moci být advokát.

Kvalifikovaný subjekt navíc bude povinen prokazovat zdroje financování na vedení sporu. Účelem je, aby bylo zabráněno využívání kolektivních žalob jako konkurenčního nástroje mezi soutěžiteli. Soudy a správní orgány navíc dle návrhu mají mít pravomoc posuzovat okolnosti financování sporu a požadovat od kvalifikovaného subjektu, aby případné financování odmítl či dokonce aby sám kvalifikovaný subjekt, pokud by byl shledán jeho konflikt, ad hoc odmítl úlohu kvalifikovaného subjektu. Soud tedy nebude pouze rozhodovat o nároku jako takovém, ale bude se v poměrně zásadním detailu zabývat i případnou podjatostí zástupce žalobců. Návrh, jakkoliv je veden úmyslem zamezení (mimo jiné) zneužívání hromadných žalob v konkurenčním boji, tak supluje jiné zavedené právní nástroje ochrany hospodářské soutěže a nekalosoutěžního jednání.

Dalším důvodem pro vznik kvalifikovaných subjektů je i zájem na tom, aby se omezil zájem na profitování z předmětu sporů ze strany advokátů. Ostatně i další návrh směrnice, jako je stanovení opatření, že procesní náklady spojené s hromadnými žalobami nemají být překážkou bránící kvalifikovaným subjektům účinně uplatňovat (tj. omezit platné soudní nebo správní poplatk či poskytnout veřejné financování), ukazuje, že kvalifikovaný subjekt má být ve sporu jakýmsi nástrojem obecného blaha. Ze zahraničí je zřejmé, že financování sporu může být mimořádně nákladnou investicí, kterou nemohou anebo nechťejí nést v plném rozsahu žalobci. Nicméně namísto přenesení, byť i částečné, odpovědnosti za financování sporu na zástupce žalobců, který má přímý ekonomický zájem na výsledku řízení, návrh Směrnice počítá se vznikem jakéhosi veřejného financování.

Dle čl. 13 návrhu Směrnice členské státy zajistí, aby na žádost kvalifikovaného subjektu, který předložil přiměřeně dostupné skutečnosti a důkazy dostatečné na podporu žaloby a poukázal na další důkazy, nad nimiž má kontrolu žalovaný, mohl soud nebo správní orgán v souladu s vnitrostátními procesními pravidly nařídit, aby byly tyto důkazy předloženy žalovaným v souladu s platnými pravidly důvěrnosti Unie a členských států. Toto ustanovení může kolidovat s právem na spravedlivý proces, neboť pravděpodobně bude prolamovat zásadu zákazu donucování k sebeobviňování, neboli *nemo tenetur se ipsum accusare*. Žalovaný by byl navíc „nucen“ k aktivnímu jednání, a to k předkládání důkazů proti sobě samotnému. Tuto zásadní procesní výhodu navíc návrh Směrnice přiznává pouze straně žalující, která jejím prostřednictvím může zásadně nahradit povinnost důkazní, kterou by jinak nemusela unést. Návrh textu směrnice tak může vzbuzovat oprávněný dojem, že strana žalovaná bude dle předpokladů vždy „vinna“ a je proto nutno zajistit dostatečné nástroje k tomu, aby žalobci byli úspěšní.

Závěr

Pionýry v prosazování nároků skupin osob prostřednictvím hromadných žaloby, tzv. *class action*, jsou Spojené státy americké. Tam se v průběhu času vyvinulo zastupování v tomto typu řízení v takřka samostatnou advokátní disciplínu. Také obsáhlé zkušenosti ukazují, že financování takového sporu, jakkoliv je kumulováno do jednoho řízení, může představovat mimořádné nároky na zástupce žalobců, ať už s ohledem na personální zajištění agendy, tak i na přímé náklady spojené s konkrétním řízením. Je pak otázkou, zda návrh Směrnice v ohledu kvalifikovaných subjektů vůbec bude životaschopným nástrojem pro zastupování v hromadných žalobách, a to v situaci, kdy by se mělo jednat o neziskové subjekty, které nebudou přímo zainteresovány na výsledku řízení.

Věcný záměr zpracovaný Ministerstvem spravedlnosti vychází ze zhodnocení zahraničních úprav v oblasti hromadných žalob a akcentuje dosažené zkušenosti. Oproti tomu návrh Směrnice ukazuje, že ochrana spotřebitelů je nadále předmětem dalších legislativních úprav, které postupně přinášejí, pro jiné skupiny osob, až nevídané prvky a nástroje právní ochrany. Nelze však zapomínat na to, že hromadné žaloby v současné době chybějí právě v oblasti spotřebitelských sporů, neboť právě zde může existovat největší apatie osob k uplatňování jejich práv z bagatelních nároků. Zejména uvažované zavedení institutu kvalifikovaného subjektu budí reakce u odborné právní veřejnosti a je pak jen otázkou dalších projednání, zda se úprava Směrnice prosadí, neboť přenáší odpovědnost za vedení sporu mimo profesionální zástupce v soudních a jiných řízeních.

Mgr. Lucie Balýová,
advokát

Široká 36/5
110 00 Praha 1

Tel.: +420 224 947 055
e-mail: recepce@zizlavsky.cz

© EPRAVO.CZ - Sbírnka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nepravomocné povolení stavby a změna územního plánu](#)
- [Letiště a letecké stavby](#)
- [Nejvyšší správní soud vymezuje nové hranice zneužití práva u běžných nákladů na reklamu](#)
- [Limity dohledu nad výkonem znalecké činnosti](#)
- [Stavebníci získávají od roku 2026 silnější pozici v soudních sporech o povolení stavby](#)
- [Novela zákona o spotřebitelském úvěru: zásadní regulatorní přelom, který změní finanční trh i praxi poskytovatelů spotřebitelských úvěrů](#)
- [Regulace cen taxislužby v roce 2026: co se mění a jaké mají obce možnosti?](#)
- [Jaké klíčové změny přináší návrh novely stavebního zákona?](#)
- [Nový zákon o zbraních a střelivu](#)
- [Novela zákona o pyrotechnice: likvidace profesionálů namísto zmírnění negativních vlivů](#)
- [Nový zákon o zbraních - hlavní a vedlejší držitelé a změny v posuzování zdravotní způsobilosti](#)